

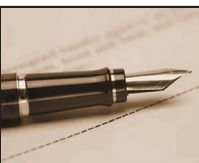

Serie nouă Anul XXII
Nr. 5 (249) 2024

Scrisul Românesc

Revistă de cultură fondată la Craiova, în 1927, serie nouă, din ianuarie 2003
Publicată de Scrisul Românesc Fundația-Editura, recunoscută CNCS

Auguste Renoir - Un bal la Moulin de la Galette (detaliu)

Poezie

Andrei Codrescu
Dan Duțescu
Adrian Sângeorzan

Eseu

Oana Băluică
Emanuel D. Florescu
Rodica Grigore
Dan Ionescu
Dodo Niță
Ion Parhon
Mircea Pospai

Proză

Dumitru Drinceanu
Anca Mizumschi
Radu Polizu

Constantin Cubleşan - <i>Eminescu - controversata zi de naștere</i>	p. 4
Adrian Cioroianu - <i>Noroc și ghinion, în Istorie</i>	p. 5
Ioan Lascu - <i>Un cinic fricos</i>	p. 7
Mihai Ene - <i>Hamlet reloaded. O privire critică și comparată</i>	p. 8
Andy Lavender - <i>Spațiul (real și virtual)... „Furtuna”</i>	p. 10
Carmen Firan - <i>Timpul lui David</i>	p. 13
Gabriela Păsărin - <i>Spațiul interior și dilatarea timpului istoriei</i>	p. 15

Florea
FIRAN

Alice Botez

Prozatoare și eseistă, investind romanul istoric cu vitalitate și parabole, Alice Botez se distinge prin vibrație epică și sinceritate confesivă în construcții narative originale. Născută la 22 septembrie 1914, în orașul Slatina, județul Olt, Alice este fiica lui Constantin Botez și a Elenei (născută Ghițulescu). Când nu împlinise un an, îi moare tatăl și se mută împreună cu mama sa la București, în casa bunicii materne. Urmează Școala nr. 3 de Fete, apoi Liceul „Regina Maria” și obține bacalaureatul în 1932. Din perioada liceală datează și primele sale încercări literare – proză, scrisori cu sau fără adresă, jurnale – literatură de confesiune. Studiile superioare le urmează la Facultatea de Litere și Filosofie, Universitatea din București, unde își ia licența în 1938 cu o temă de logică filosofică *Despre structura* din care va publica fragmente în paginile revistei „Izvoare de Filosofie” (1942), alături de o culegere de texte și studii filosofice îngrijită

de Mircea Vulcănescu, Constantin Noica și Constantin Floru. Se orientează în special către logică și filosofie. Este printre studenții favoriți ai profesorului Nae Ionescu și se numără printre discipolii acestuia împreună cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Petre Pandrea, Petre Țuțea, Jeni Acterian.

Remarcată pentru preocupările în domeniul filosofiei, Alice Botez este integrată în colectivul care a editat cele patru volume despre *Metafizică* și *Logică* ale lui Nae Ionescu. Contribuția sa se referă la textele lui Nae Ionescu și la studiul *Despre devenirea întru ființă* a lui Constantin Noica. Se orientează apoi spre literatură, fără a se îndepărta de filosofie, cum mărturisea: „Rădăcinile mele sunt în filosofie.” La îndemnul profesorului Nae Ionescu ține între 1937-1946 un jurnal eseistic care va fi publicat postum în 2001 sub titlul *Cartea realităților fantastice*.

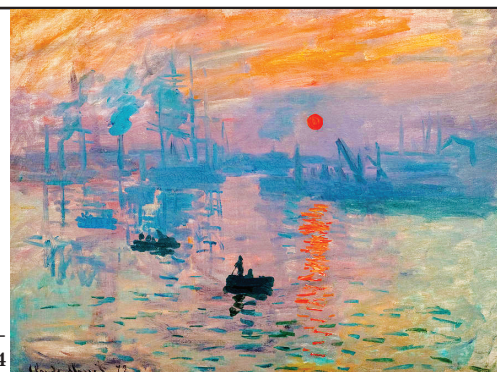
Continuare în p. 2

Emilian Ștefăruță

Inventarea impresionismului

p. 24

Claude Monet -
Impresie, răsărit de soare, 1874

Sumar

- Florea Firan**, *Alice Botez* / pp. 1-3
- Constantin Cubleşan**, *Eminescu – Controversata zi de naștere* / pp. 4, 6
- Adrian Cioroianu**, *Noroc și ghinion, în Istorie (dar poate că altele contează chiar mai mult)* / pp. 5, 6
- Andrei Codrescu**, *Poem: Post-scriptum* / p. 6
- Ioan Lascu**, *Un cinic fricos* / p. 7
- Mihai Ene**, *Hamlet reloaded. O privire critica i comparata* / pp. 8, 9
- Oana Băluică**, *Scena și lumea* / p. 9
- Andy Lavender**, *Spațiul (real și virtual): Supraveghere, dislocare și tranzit în piesa „Furtuna”* / pp. 10-11
- Anca Mizumschi**, *Doamna Nuți* / p. 12
- Adrian Sângeorzan**, *Poeme: Cronos; Observațiile unui șchiop; Viața vinului* / p. 12
- Carmen Firan**, *Timpul lui David* / p. 13
- Radu Polizu**, *Lumea unde oamenii par niște intruși* / p. 14
- Gabriela Păsărin**, *Spațiul interior și dilatarea timpului istoriei* / p. 15
- Emanuel D. Florescu**, *Iubirea care învinge moartea* / p. 16
- Dan Ionescu**, *Actualitatea benzii desenate* / p. 17
- Dan Duțescu**, *Poeme: Albastru pur; Nu deschide fereastra fericirii noastre* / p. 17
- Dumitru Drinceanu**, *De vorbă cu psihologul* / p. 18
- Rodica Grigore**, *Libertatea de dincolo de ziduri* / p. 19
- Mircea Pospai**, *Între știința cronicii literare și vocația culturii literare* / p. 20
- Dodo Niță**, *Călătoria țărănelor din Carpați la Marea Neagră* / p. 21
- Ion Parhon**, *Hamlet după Hamlet...* / p. 22
- Fl. Florescu**, *In memoriam Amza Pellea* / p. 23
- Red.**, *Okeanos: „Convorbiri literare”* / p. 23
- Emilian Ștefărtă**, *Inventarea impresionismului. Muzeul Orsay – Paris 2024/* p. 24

Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Alice Botez

Un jurnal atipic în care își mărturisea adesea spaima de moarte, sentiment care a însoțit-o de-a lungul vieții. Constituit din cinci caiete, jurnalul îngrijit de Fabian Anton va fi publicat în volum la Editura Ararat. Nu e un jurnal în accepția cunoscută, de consemnarea unor evenimente cotidiene, ci unul „de reflecție și de speculație filosofică”. Începe în 3 februarie 1937, în perioada studenției: „Miercuri, 3 februarie 1937 – Vreau să-mi urlu exasperările, să-mi cânt exasperările, să mă sfarm de ele, să mor în ele, să mă topesc în chinuri. Toate tensiunile, toate exaltările, toate nebuniile, preafrumoasele mele nebunii, se fac pulbere, vânt, nimic. Unde se pierd nebuniile mele? De ce trec? Unde se duc? Și eu rămân.”

Nae Ionescu o propune pentru o bursă doctorală în Germania de care nu poate beneficia din cauza morții mentorului și declanșării celui de Al Doilea Război Mondial. Instalarea regimului comunist îi taie elanul și întrerupe jurnalul, pentru o perioadă de peste două decenii, precum și activitatea literară, revenind abia prin anii 1965-’70 cu proză scurtă și romane.

Colegă la Facultatea de Litere cu Jeni Acterian, aceasta o prezintă în *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit* ca „un spirit foarte ciudat, puțin fantastic, de o melancolie aproape maladivă” și îi reproșează că „nu știe să fie veselă din disperare”. Cu Jeni Acterian va purta și o corespondență îndelungată care îi întregește profilul din tinerețe. La absolvirea, devine asistent universitar la Facultatea de Litere și Filosofie, apoi bibliograf la Biblioteca Centrală de Stat unde va ocupa postul de șefă de serviciu de documentare (1940-1955), iar o perioadă va preda matematică și fizică la o școală din comuna Comana, din apropierea capitalei.

Debutează publicistic în cotidianul „Vremea” (1937) cu articolul *Studenții despre Mircea Eliade* prin care se solidarizează cu profesorul îndepărtat de Ministerul Educației din funcția de asistent onorific al profesorului Nae Ionescu, în urma acuzelor de pornografie aduse romanului *Domnișoara Christina*. De fapt, articolul este o evocare a cursurilor ținute de Eliade la Facultatea de Litere și Filosofie. „Cursurile lui Mircea Eliade își implântă invizibile rădăcini în istoria religiilor, ceea ce dezleagă pentru mine două fapte: 1) frământarea omului care ne vorbește, 2) neliniștitoarea întrebare sub al cărei semn blestemat am stat îndelungată vreme. M-am întrebat anume de ce, în unele cursuri, descopeream un moment special al cursului – un moment de transfigurare... Văd în cursurile lui Mircea Eliade încercarea de a re trăi experiența de bază a oricărei religii, legătura, faptul viu și amezător al întâlnirii omului cu Dumnezeu. Este în cursurile lui Mircea Eliade încercarea de a readuce experiența care stă dincolo, strădincolo de avalanșa de fapte...”

Cine nu cunoaște setea acestui om de fapt viu, care în el însuși n-are sens, dar care e menit cu tot cortegiul de alte și alte fapte să potolească arderile căutărilor! Această încercare de a re trăi și mai ales de a desfășura dramaturgia acelei experiențe explică tot ritualul gesturilor care întovărășesc expunerea. De aceea cursurile lui Mircea Eliade iau un caracter dramatic. Îmi vine în minte un curs despre *Problema Răului*. Mi-au rămas de la acel curs două lucruri pe care nu le-a subliniat, dar sub al căror stigmat de foc a stat tot cursul. Nu le-a subliniat pentru că →

Scrisul Românesc
Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927,
de către criticul D. TOMESCU.
Serie nouă, din 2003,
întemeiată de FLOREA FIRAN

Editată de:
Fundatia – Revista
Scrisul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:
Florea FIRAN

Colegiul redacțional:
Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Eugen NEGRICI
Gheorghe PĂUN
Dumitru Radu POPA
Lucian Bernd SĂULEANU
Monica SPIRIDON
Emilian ȘTEFĂRTĂ

Redactori:
Mihai ENE
Mihai FIRICĂ
Emanuel D. FLORESCU
Ion PARHON
Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:
Florentina ANGHEL
Dan IONESCU
Gabriela PĂSĂRIN

Corectură:
Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare:
Georgiana OPRESCU

Arhivă online:
Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația:

Craiova, Str. C-tin Brâncuși, nr. 24
Tel./Fax: 0722753922; 0251/413.763
E-mail: scrisulromanesc@yahoo.com
Web: www.revistascrisulromanesc.ro
Cont: RO03BRDE170SV21564261700
BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul
redacției: Str. Constantin Brâncuși,
nr. 24, Craiova, județul Dolj
sau scrisulromanesc@yahoo.com
Responsabilitatea opiniilor exprimate
aparține integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX
Craiova, str. Electroputere, nr. 21,
tel. 0251 580431

Abonamente
Scrisul Românesc

Abonați-vă la Revista „Scrisul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.
Costul unui abonament anual cu taxele incluse este de 135 lei. Pentru abonații din străinătate este de 155 \$ sau de 140 €. Informații primite la tel.: 0722.75.39.22; Fax. 0251.413.763 sau la adresa de email: scrisulromanesc@yahoo.com

→ Mircea Eliade nu subliniază când vorbește, pentru că nu urmează drumurile de piatră albă ale minții, ci pe cele de boltă cu întunecimi tăioase ale trăirilor. Sunt cascade de cuvinte, de fraze care alunecă, se pierd unele într-altele, se prăvălesc. Așa se explică vorbirea aceea repede, frenetică, uniformă, cu treceri bruște, întunecate. [...] La cursurile lui Mircea Eliade, după ce deprinzi tehnica, participi ca la o piesă de teatru. Pentru că omul acesta nu poate ieși din pasiunea trăirilor. Trăire – act – gest – asta am văzut în cursurile lui Mircea Eliade.”

Alice Botez susține cronică literară în „Vremea”, în lipsa lui Pompiliu Constantinescu, referindu-se la scriitori precum Emil Botta, Ion Pillat, Mihail Sadoveanu, Nae Ionescu, Ionel Teodoreanu, Constantin Noica, și publică nuvela ezoterică *Asasinatul din pădurea Strâmbei Disperări* (nr. 6/1944), o cronică indirectă a unei familii aflate într-o lume misterioasă „a duhurilor și cea de dincoace”. După o întrerupere de peste două decenii revine în publicistică și colaborează la „România literară” și „Lucașul” cu eseuri despre romanul european, formulând observații privind metamorfozele prozei europene a sec. XX în fragmente dintr-un studiu mai amplu pe care intenționa să-l publice, dar care s-a pierdut. Într-un eseu apărut în „Lucașul” (nr. 6/1969), în care se referea la criza romanului din perioada europeană, Alice Botez polemizează cu Alain Robbe-Grillet, Michel Butor și Nathalie Saraute, susținând că „romanul nu poate renunța complet nici la epic, nici la psihologie, nici la semnificație”. Tot în „Lucașul” (nr. din 22 nov. 1969) publică eseu *Metamorfoză și cunoaștere în proza Hortensiei Papadat-Bengescu*, romancieră de care o va apropia o parte din critica literară din epocă.

Alice Botez debutează editorial târziu, la 54 de ani, cu romanul *Iarna Fimbul* (EPL, 1968), remarcabil prin modernitatea formulei, „istorie comprimată a unei străvechi familii bizantine”, concentrând evenimente tragice din preajma și din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, cristalizate în simbolul „marii ierni”. Romanul se înscrie în literatura de confesiune, dezvăluind filiații cu proza lui Proust, Virginia Woolf și Faulkner, scriitura distingându-se prin sugestie și modernitate, prin alternarea planurilor narative și temporale, cu juxtapuneri de monologuri care imprimă „senzația de obiectivare și de relativizare a realității”.

Pe mitul nordic al „Iernii Fimbul” autoarea construiește o poveste urmărind destinul împletit al familiilor de veche obârșie Duca, Vatarzi și Delasena. Romanul începe cu 5

octombrie 1925, capitolul prim fiind intitulat *Reminiscentele* (*Timpul trăit*, 5 octombrie 1925 - 8 aprilie 1942) și se încheie cu *Durata* (*Sfârșitul timpului trecut*, 12, 14, 18 octombrie 1946), capitol final: „Rareori stele de lumină se mai aprind și uneori sunete coboară în noapte, dar sunt lăuntrice, prinse de suflarea rece și caldă a călătorilor. Aerul nu se mai mișcă, stă vitros. Numai copacii se deșiră și străbat, ca sângele, bolțile, imenși fluizi, risipiți. Ramurile ating obrazele. Sunt degetele lui Manuel.” Unii critici literari, precum Ov. S. Crohmălniceanu sau Liviu Petrescu au situat romanul *Iarna Fimbul* în descendența *Ciclului Comăneștenilor* al lui Duiliu Zamfirescu sau a *Ciclului Halippilor* al Hortensiei Papadat-Bengescu.

Lectura întinsă a autoarei din prozatori precum Henry James, James Joyce, Virginia Woolf, Aldous Huxley, William Faulkner sau Lawrence Durrell dă romanului o notă de modernism, iar prin dimensiune un experiment atipic pentru proza românească de la jumătatea sec. XX, la limita dintre adevărul istoric și verosimilul ficțional.

În aceeași manieră scrie și romanele *Pădurea și trei zile* (1970) și *Eclipsa* (1979). Fragmente întregi scrise în formă de proză tradițională se derulează prin alternare cu cele în maniera Noului Roman.

Cele trei romane (*Iarna Fimbul*, *Pădurea și trei zile* și *Eclipsa*) constituie prin tematică un triptic. *Eclipsa*, roman „parabolic, inițiativ și livresc”, de mare întindere, imaginează o istorie cu ecouri din Dostoievski, desfășurată într-un burg transilvan unde comunitățile sunt organizate după legile unei grupări oculte.

În romanul de factură poetică *Pădurea și trei zile* (1970), drama epică prezintă o construcție poligonală, fiecare latură servind aceeași intenție, dar exprimând timpul diferit al personajelor. Evenimentele sunt determinate printr-un complex de factori spațiu-timp-idee, relatate fiind doar aspectele marcante, într-o narațiune care se desfășoară la persoana a treia, dar care nu urmează firul cronologic liniar – un alt aspect al modernității tehnicii romanului. Tema cărții este și ea simbolică – ultimele trei zile ale celui de-al Doilea Război Mondial coincid cu moartea a trei frați dintr-un oraș incercuit, permițându-i prozatoarei interesante analize psihologice și retrospectivii. De fapt, autoarea își explică procedeul scriiturii: „Succesiunea liniară nu poate fi respectată întotdeauna, de vreme ce textura narațiunii nu se desfășoară într-un timp real, ci într-un spațiu-timp-imagie sau spațiu-timp-idee. Predominanța imaginii rememorate sau recreate de narator transformă timpul într-o oglindă, un sistem de oglinzi, conștiința lui și a personajelor identificate funcționând ca atare, compunând imagini reflectate.”

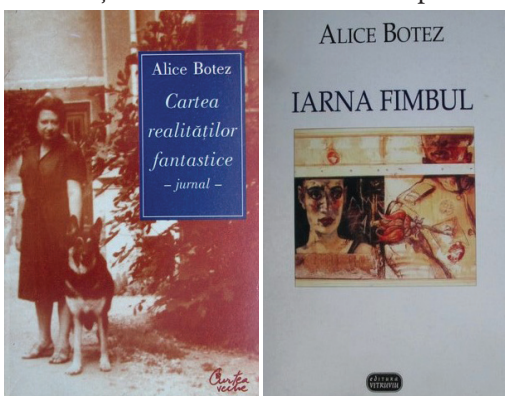
După evocarea dramatică *Dioptrile sau Dialog la zidul caucazian* (1975) despre perioada rusă a lui Dimitrie Cantemir, când participă la campania caucaziană a lui Petru I, din 1722, și romanele *Emisfera de dor* (1979), roman istoric cu acțiunea plasată în perioada campaniilor victorioase ale lui Traian în Dacia, dar și evocarea figurii lui Hadrianus, viitorul

împărat care încearcă să convertească istoria în mit, (distins cu premiul Uniunii Scriitorilor), și *Eclipsa* (1979), un roman-parabolă inspirat din *Demonii* lui Dostoievski, Alice Botez publică volumul de povestiri *Insula Albă* (1984), scris în aceeași manieră elegantă, fluentă, sigură, lansând ideea unei „retrospective” personale. Cele opt povestiri de factură impresionistă (*Rosa mundi*, *Insula Albă*, *O seară de iarnă*, *Copilul albastru*, *Sfârșit de poveste*, *Sub soarele necruțător*, *Protagonistul*, *Retrospectivă 1*, *Fragmente din manuscrisul lui Luca*, *Retrospectivă 2*), pendulând la hotarul imaginației cu relatarea evenimentelor reale, concentrează mai toate modalitățile stilistice și motivele epice ale prozatoarei, constituindu-se în notații intimiste, de atmosferă, sub imperiul memoriei chemate să recompună și să reevalueze trăiri, stări și momente proiectate în idealuri, crezuri artistice, procese de conștiință. De la excursul livresc din *Rosa mundi* la dialogul senectuții din *O seară de iarnă*, de la evocarea patetică din *Copilul albastru* la recompunerea cu finețe a copilăriei din *Insula Albă*, trecând prin motivul creatorului ajuns la maturitate și înțelegere superioară a lumii în *Sfârșit de capitol* și al judecății ultime în singurătate curativă din *Sub soarele necruțător*, prozatoarea se implică și se retrage, cu discreție și profesionalism, descoperind, mereu, „numele, cuvintele, semnul, golul miez al lucrurilor, Cartea, Universul”.

În manuscris i-a rămas proza inedită *Căderea omului* (aflată în patrimoniului Muzeului Literaturii Române) publicată recent în „Observator cultural”. În cele 50 de file olografe prefigurează tehnica narativă pe care autoarea a folosit-o în romanul său de debut *Iarna Fimbul*. Cezar Ivănescu îi publica imediat după moartea scriitoarei, în revista „Lucașul”, prima parte dintr-un amplu studiu despre roman intitulat *Mnemosyne*, eseu inspirat de numele zeiței care personifica Memoria și care trădează, ca multe alte scrieri ale sale, obsesia pentru istorie.

Condițiile de viață devin tot mai grele, casa îi este naționalizată, o boală o chinuie încă din copilărie și scriitoarea moare la 20 octombrie 1985 în urma unei contuzii cerebrale. Este înmormântată în Cimitirul Bellu din capitală. ■

Constantin
CUBLEȘAN

În familia căminarului Gheorghe Eminovici s-au născut unsprezece copii, trei fete și opt băieți. Din nefericire, nu toți au avut o viață îndelungată. Ba, mai mult, unii dintre ei au sfârșit cu totul dramatic. Dar, să-i nominalizăm în ordinea venirii lor pe lume: Primul născut a fost **Șerban Eminovici** (1841); a studiat Medicina la Viena (Austria) și Erlangen (Bavaria-Germania). A murit în 1874 de TBC, la Berlin. Cel de-al doilea copil, **Nicolae Eminovici** (Nicu) s-a născut în 1843, a studiat Dreptul; a trăit pe lângă părinți, fiind foarte bolnav și s-a sinucis, împușcându-se, la Ipotești, imediat după moartea tatălui său (1884). Al treilea băiat, **Iorgu** (Gheorghe) **Eminovici**, s-a născut în 1844, a urmat cariera militară ajungând sublocotenent de infanterie, în Germania. La o aplicație severă, în Brandenburg, a căzut de pe cal, accidentându-se grav, în urma acesteia a fost imobilizat la pat timp de doi ani și a murit 1873.

În anul 1845 s-a născut prima fată, **Ruxandra**, al patrulea copil, care moare de mică (1845-1845). Al cincilea copil este **Ilie** (1846); a studiat Medicina la „Carol Davila” din București și a decedat în 1863 îmbolnăvit de tifos, molipsindu-se de la bolnavii pe care-i trata. Al șaselea copil – încă o fată – **Maria** (Marghioala) **Eminovici** – se naște în 1848 dar se stinge la vârsta de șapte ani, în 1855. Al șaptelea copil este **Mihai Eminovici** (Eminescu); se naște la 15 ianuarie 1850 în orașul Botoșani, pe Calea Națională (imobilul 179); botezul are loc la Biserica Uspenia (Adormirea Maicii Domnului) din Botoșani (Biserica, monument istoric, a fost ctitorită de doamna Elena Rareș, în anul 1552). Moare la 15 iunie 1889 în Sanatoriul doctorului Al. Șuțu din București fiind înmormântat în cimitirul „Bellu” din capitală. Cel de-al optulea copil este iarăși o fată, **Aglaia Eminovici**, născută în 1852, căsătorită cu profesorul Droglă din Cernăuți. Moare în anul 1900. Al nouălea copil, **Harieta** (Henrietta)

Eminovici, s-a născut în 1854, cu o infirmitate la picioare, suferință pe care o va duce toată viața; în ultimii ani l-a îngrijit, în casele sale din Botoșani, pe Mihai, bolnav, pe care l-a iubit cu disperare. Harieta a murit în 1890 de pneumonie. Al zecelea copil a fost **Matei Eminovici**, născut în 1856; cel mai longeviv; a îmbrățișat cariera militară, ajungând ofițer (căpitan); a participat la Războiul de Independență, evidențiindu-se în lupte; s-a stins din viață în 1929. În fine, ultimul copil, al unsprezecelea, a fost **Vasile Eminovici**, care a murit la o vârstă foarte fragedă (1857-1860). Nu se cunoaște motivul decesului.

În legătură cu data și locul nașterii lui Mihai Eminescu s-au purtat, și mai continuă să se poarte, discuții contradictorii datorită faptului că nu se cunoaște un certificat de naștere oficial. Mai mult chiar, Eminescu însuși a contribuit la acestea. Într-un registru al membrilor Junimii, a notat ca loc al nașterii Botoșani, iar ca dată a trecut 20 decembrie 1849. Apoi, în registrul școlii primare a fost consemnată data de 6 decembrie 1850, iar în documentele gimnaziului din Cernăuți este trecută data de 14 decembrie 1849. Sora poetului, Aglae Droglă, într-o scrisoare către Titu Maiorescu, susținea ca dată a nașterii 20 decembrie 1849, iar locul nașterii: Ipotești. Fratele poetului, Matei, a susținut o altă dată: 8 noiembrie 1848 iar ca localitate: Dumbrăveni. Mai târziu a vorbit despre o psaltire veche în care tatăl său notase: „Astăzi, 20 decembrie, anul 1849, la patru ceasuri și cincisprezece minute evropienești, s-a născut fiul nostru Mihai”.

Totuși, data și locul nașterii lui Mihai Eminescu au fost acceptate pentru ziua de 15 ianuarie 1850, în Botoșani, precum a fost consemnat în registrul de nașteri și botez din arhiva bisericii Uspenia din Botoșani. În acest dosar data nașterii este trecută ca fiind „15 ghenarie 1850”, iar a botezului la 21 în aceeași lună, a aceluiași an. Botezul a fost oficiat de preotul Ion Stamate, ajutat de fiul său, Dimitrie, diacon. La botez au fost prezenți, în afară de părinți, stolnicul Vasile Jurașcu, în calitate de naș, și maica Ferovnia Jurașcu de la schitul Agafton, soră cu mama poetului.

Se mai reține faptul că în martie 1889, când încă Eminescu era în viață, un anume conferențiar Mihai Chițescu, la o întrunire de la Ateneul Român, dădea ca sigur, dar fără argumente, drept loc de naștere o localitate: Soleni, ce s-ar fi aflat în „Moldova Mare”, care însă nu figurează azi pe hartă.

Recent, Gellu Dorian într-un articol intitulat *Unde s-a născut Eminescu*, publicat în revista „România literară” (nr. 4/2023), dezvoltă un amplu comentariu pe această temă, din care cităm: „Cum bunicii lui Eminescu se trăgeau, cei de pe mamă din Joldești și Sarafinești, județul Botoșani, iar cei dinspre tată din Călinești lui Cuparencu, județul Suceava, evident că, maternități nefiind pe acele vremuri, pruncul

Eminescu ar fi putut veni pe lume, sub ochii unor moașe, fie la Joldești sau Sarafinești, fie la Călinești-Cuparencu. Însă cum știm că de la Joldești, Gheorghe Eminovici, uns boieraș la curtea domnească de la Iași, o luase pe Raluca Iurașcu cu o dotă frumoasă, cu case în centrul Botoșanilor, unde erau alte condiții și moașe mai pricepute, nevasta, care-i mai născuse în acele case câțiva copii, nu putea naște decât acolo, în buricul târgului, în niciun caz pe malul Siretului, la Joldești, la conacul lui Vasile Iurașcu, într-o iarnă friguroasă, nici la Călinești-Cuparencu, unde acesta nu mai avea pe nimeni.

Prin urmare, logica simplă și prioritară în această privință este că Eminescu s-a născut la Botoșani, în casa de lângă Biserica Uspenia, una din șirul de case cumpărate, din dota dată de Vasile Iurașcu, încă din 1842, pe care le păstrează până în 1855, când le vinde pentru a-și achita datoriile la bănci și cămătari. Încă din 1848, Gheorghe Eminovici cumpără de la familia Petrino, căreia-i va rămâne dator timp de peste șapte ani, locul de la Ipotești, de lângă bisericuța pe care o achiziționase pentru suflul ei Raluca, soția căminarului, loc de taină și spovedanie pentru ea. Pentru a-și spori veniturile, Gheorghe Eminovici închiriaza mare parte din casele din Botoșani, păstrând-o doar pe cea de lângă Biserica Uspenia, și se mută într-o casă veche de la Ipotești, unde putea locui doar vara. (A se vedea I. D. Marin, *Eminescu la Ipotești*). Abia în 1850 începe noua casă, în care se va muta cu totul în 1851. Având, astfel, în vedere circumstanțele acelei ierni, cât și data botezului pruncului Mihail, 21 ianuarie 1850, precum și condițiile precare din casa veche de la Ipotești, fără încălzire, Raluca Eminovici nu putea să nască decât la Botoșani, nu cu șase zile înainte de botez, adică pe 15 ianuarie 1850, ci pe 20 decembrie 1849, de Ignat, cum va spune însuși poetul mai târziu”

Continuare în p. 6

Biserica Uspenia (Adormirea Maicii Domnului), Botoșani

Noroc și ghinion, în Istorie

(dar poate că altele contează chiar mai mult)

Adrian
CIOROIANU

Marea preoteasă Pythia, augurii romani, scriitorii de horoscoape de ieri sau de azi, cititoarele în palmă sau în cafea, brokerii de bursă ori, mai nou, specialiștii în PR, scriitorii de cărți motivaționale sau avertizorii sanitari (pe care i-am văzut la lucru în anii pandemiei, de exemplu), cu toții au încercat (și încă mai persistă) să citească ziua de mâine, să prevadă norocul și să evite ghinionul. Unul dintre cei mai interesanți intelectuali europeni ai secolului XX, italianul Indro Montanelli, spunea că „oamenii știu să aprecieze sau să măsoare doar norocul altora, dar niciodată pe-al lor”. Ceea ce ne sare în ochi nu e șansa noastră (care, atunci când vine, ni se pare firească), ci mai ales a altora (care, desigur, cel mai adesea e nemeritată).

Cum se amintește adesea, a făcut carieră vorba omul politic conservator Petre P. Carp, după care România are atât de mult noroc încât n-ar mai avea nevoie de politicieni. Maxima e vestigiul unor vremuri în care politicienii erau oameni educați, cu spirit, scriau și vorbeau cu eleganță. Maxima sună bine – dar atât. În realitate, de câte ori a avut politicieni de ispravă, România a prosperat; iar de câte ori a avut politicieni submediocri, am dus-o mai prost decât am fi putut-o duce. În rest, norocul e – cum vom vedea – doar o vorbă de alții inventată, pentru a defini evoluții pe care istoricii le înțeleg nu ca pe un joc al șansei, ci drept raport dintre cauze, efecte, contexte geografice și vecinătăți.

Cuvinte de ținut minte

Vor fi unii concetățeni care să spună că România anului 2022 este, printr-un ghinion al Istoriei, mai mică decât România anului 1922, pe când Ferdinand și Maria se încoronau, la Alba Iulia, ca suverani ai României Mari. Dar există și o perspectivă de sens contrar: comparând harta Europei din anul 1500 și cea din anul 2000, cineva ar putea spune că românii sunt printre marii și norocoșii câștigători ai Istoriei. Care dintre perspective e mai adevărată? Ambele și niciuna – pentru că Istoria e, în sine, o infinită tranziție și, din acest punct de vedere, nimeni nu știe care va fi harta teritoriilor românești/europene peste alți 500 de ani.

Norocul sau ghinionul nu determină Istoria; cele două sunt doar simplificări ale unor realități mereu în schimbare. În opinia mea, ideile pe care trebuie să le reținem, pentru că ele în fapt fac Istoria, sunt: i) *contextul*, ii) *geografia*, iii) *demografia*, iv) *vecinii* și v) *resursele*.

Istoria României e ilustrativă pentru puterea acestor cinci idei.

Contextul (un rege în plus – sau în minus)

În anul 1870, spre surpriza multor europeni, puterea în creștere pe nume Prusia a

înving marele Imperiu francez al lui Napoleon al III-lea. La începutul conflictului, o bună parte din elita românească (politicieni, ofițeri, jurnaliști, profesori, dascălime etc.) era de partea Franței. Dacă Franța ar fi câștigat acel război, este (cel puțin teoretic) posibil ca domnitorul de la București din acel moment – Carol I, abia de patru ani venit pe tron – să fi fost obligat să plece. *Republica de la Ploiești* e, în literatura română, grație și lui Caragiiale, sinonimul unei vesele parodii; dar, dacă Franța ar fi câștigat acel război, republicanii de atunci (care chiar au existat, în generația pașoptistă), probabil ar fi avut un viitor serios, deloc parodic. Altfel spus, un soi de republică română ar fi apărut de la mijlocul secolului XIX, protejată, evident, de Franța. Dar războiul a fost câștigat de Prusia (nucleul și matricea Germaniei moderne) – iar domnitorul Carol I a rămas pe tronul României, spre beneficiul țării, în ciuda francofililor de pe-atunci.

Salt în timp, peste 70 de ani: în 1940, iarăși război între Germania și Franța. Și de această dată a câștigat Germania (lui Hitler). Dar această victorie a fost fatală pentru regele României Carol II, strănepotul lui Carol I. Disprețuit de Hitler și contestat de legionarii locali, Carol II a ales autoexilul, din care nu va mai reveni.

Așadar: victoria germană a fost benefică pentru noi în 1870, dar tot victoria germană a fost un dezastru în 1940 (pentru că, odată cu înfrângerea Franței, s-a prăbușit și România Mare).

Nu despre șansă sau ghinion e vorba aici. Ceea ce s-a schimbat între 1870 și 1940 n-a fost norocul României – ci *contextul* fiecărei epoci.

Resursele (da, munții noștri aur poartă – dar nu numai)

Motivul pentru care împăratul Traian a pornit războaiele dacice a fost legat de *resursele* Daciei (inclusiv, apropo, zona Roșiei Montane de azi...). Orice conducător rațional, în Istorie, are într-un război un scop economic – nu e singur, dar e printre cele mai importante. (Acest lucru se aplică, evident, și războiului lui Putin împotriva Ucrainei.)

Resursele României au fost și rămân o miză crucială, pentru trecutul și pentru viitorul nostru: pământ agricol dintre cele mai bune din Europa; aur și alte metale, mai mult sau mai puțin rare; petrol, cât a fost, cât va mai fi descoperit; gaze, câte vor fi, inclusiv în platoul maritim. Nu e nicio surpriză că, de la romanii anilor 105-106 până la firmele multinaționale ale anilor noștri, cine află despre resursele naturale ale acestui teritoriu încearcă să profite.

Un exemplu emblematic e exploatarea lemnului nostru. Prin anii 1773-1780, austriecii – care controlau Maramureșul și Bucovina, azi în parte românești – au înființat rețele

de valorificare a fondului forestier din zonă (drept care au adus și coloniști germanofoni, așa-numiții *țipteri* etc.). Ei bine, 250 de ani mai târziu, ce surpriză, alți austrieci au devenit iar celebri pentru exploatarea lemnului local, uneori în condiții discutabile. Nimic despre noroc sau ghinion aici, cred. E vorba doar despre resurse și profit.

Geografia (Carpații, Dunărea, marea)

Geografia României e impresionantă – doar că sunt relativ puțini oameni în țară capabili să citească o hartă. Această dimensiune, în învățământul nostru, trebuie încurajată.

Discursul oficial al anilor lui Nicolae Ceaușescu vorbea până la sașietate despre *spațiul carpato-danubiano-pontic* (ideea era oricum anterioară comunismului, de altfel). Suna fals atunci, doar că, în ciuda deprecierei sintagmei printr-o propagandă prost făcută, această realitate geopolitică chiar există. Lumea românească, istoric vorbind, e de neînțeles fără aceste trei repere. Că vrea sau nu, că înțelege detaliile sau nu, discursul public autohton va trebui să accepte o realitate: Carpații au jucat un rol capital în etnogeneza românească și în păstrarea latinității, iar după 1918 acești munți ar trebui să fie coloana vertebrală a României moderne (vezi problemele de azi cu autostrăzile transcarpatice – în lipsa lor, Carpații par mai curând o graniță în interiorul țării, între Transilvania și *restul!*). Dunărea a fost legătura noastră cu Europa latină/catolică/occidentală, dar și spațiul proximal cu lumea bizantină și cu latinitatea sud-dunăreană. Iar Marea Neagră este, după 1878, principala noastră ieșire spre oceanul planetar – ieșire pe care am autosabotat-o, bizar, prin demantelarea flotei naționale, după 1990!; și nu trebuie să fii doctor în geopolitică pentru a-ți da seama că, dacă va vrea să mai conteze în viitorul previzibil al Mării Negre, România va trebui să-și reconstruiască o flotă.

Dar geografia nu vorbește doar despre trecut – ci mai ales despre viitor.

Demografia (nu, Transilvania nu vine de la Decebal)

Un aspect neglijat în paradigma românească de interpretare a Istoriei este cel demografic. Spre exemplu, unirea Transilvaniei cu România, în 1918, are de-a face, desigur, și cu deznodământul Primului Război Mondial; dar nu numai. Antanta putea foarte bine câștiga acel război – dar dacă românii ar fi fost, demografic vorbind, minoritari în Transilvania, acea provincie n-ar fi fost recunoscută (în 1916) drept românească, prin girul a patru puteri (Franța, Anglia, Rusia, Italia).

**Andrei
CODRESCU**

Post-scriptum

Am un prieten frustrat pironit la telefon – are o întrebare existențială: i-au dispărut banii din bancă, vrea să fie găsiți!
E trecut de la un robot la altul – fiecare voce îi cere numărul de telefon, de identitate, data nașterii, numărul contului, adresa. La început el îi dă calm toate datele. Vocea îi dă speranță că o să-i răspundă un om – dar în loc de om e transferat la o altă voce care-i cere aceleași date plus parola secretă și numele mamei sale la naștere – trece din robot în robot și este despuiat de date noi de către vocile următoare – prietenul meu devine din ce în ce mai disperat și strigă tot mai tare: om! vreau om!
În fine, după multe ore răspunde un om politicos, autoritar, autentic: cu ce vă pot ajuta? Prietenul meu explică situația: contul lui bancar e zero. Omul îi cere date în plus, numele primarului, președintele și culorile drapelului național – e om dar îl cheamă de pe alt continent cu accent neidentificabil. Prietenul meu are impresia că se cunosc de undeva, e sigur, omul știe atât de multe despre el. Se tutuiesc. Rezolvăm, zice omul, mai e un singur lucru: eu sunt un model nou de robot – vă rog frumos să studiați desenul de pe ecran și să identificați motociclete – asta pentru ca să știm că nu ești robot. Golit de toate datele personale, prietenul meu recunoaște: e robot și el. ■

Continuare din p. 5

Unii români de azi se revendică de la daci și de la Burebista, Deceneu, Decebal etc. Alții îi preferă pe romani. Unii vor spune că victoria lui Traian împotriva lui Decebal a fost un *noroc* istoric, după cum vor fi unii care jură că a fost un *ghinion*. Aceasta e o falsă dilemă. Nu Decebal, nici Traian, nici legiunile romane nu ne-au dat Transilvania, în anul 1918: ci rata de natalitate a românilor, de-a lungul multor secole, până la începutul celui trecut. Născut în 1866 în Imperiul Habsburgic (Bistrița-Năsăud, azi), viitorul poet George Coșbuc a fost cel de-al optulea dintre cei 14 copii ai părinților săi (greco-catolici). În alt colț al românității, în Gorjul de sub munte, în 1876 se naște Constantin Brâncuși, ca un al șaselea copil al familiei sale – în condițiile în care, atunci, 4-5 copii era mai curând media decât excepția.

Vreți să înțelegeți mai bine „norocul” din istoria românilor? Verificați datele demografice ale trecutului. Iar impasul demografic în care ne aflăm în prezent reprezintă, în opinia mea, cea mai mare problemă pentru viitorul românității.

Vecinii (și de ce nu putem evada de pe harta noastră)

De 700 de ani spațiul românesc se află pe linia de contacte (și de turbulențe, deseori) dintre lumea creștină și cea islamică, dintre culturile concurente ale Orientului, Occidentului și Sudului european. Ca neam, comunitate sau popor poți încerca multe – dar niciodată nu vei reuși să te sustragi din geografia ta. Atât lumea otomană, cât și cea slavo-greacă ne-au marcat – chiar dacă modernitatea noastră, de două secole, a încercat diluarea acestui determinism geografic (vezi ce spunea Eugen Lovinescu, acum 100 de ani, în magnifica sa lucrare *Istoria civilizației române moderne*, despre religia noastră: „în spatele crucii ortodoxe se află rusul” etc.).

Aliații ți-i poți alege sau ți-i poți schimba. Vecinii, nu. În Primul Război Mondial, România avea drept aliați țări importante din Occident, dar cu care nu avea graniță (Franța, Anglia, Italia etc.), și o singură țară vecină din Est (Rusia țaristă) cu care, la drept vorbind, avea o graniță disputată – inclusiv Basarabia istorică, Republica Moldova de azi.

Nici în viitor România nu va putea evada de pe harta sa. Desigur, garanția NATO și UE, pentru noi (și alți vecini) e cu totul importantă azi și trebuie să o păstrăm. Pe de altă parte, povestea din spate ne arată că nu tratatele fac Istoria – ci mai curând mersul Istoriei duce spre o succesiune de tratate, mai durabile sau mai perisabile.

Personal (am mai spus-o, adesea), cred că România n-a fost niciodată, în trecut, într-o situație mai bună decât cea de azi. Dar Istoria merge mai departe. Și, dincolo de auguri, brokeri de bursă sau alarmiști pandemici, avem totuși o certitudine: dat fiind viitorul context, mereu în schimbare, nimeni nu știe câtă șansă sau neșansă va aduce ziua de mâine. Sau dacă șansa și neșansa chiar există. ■

Fragment din volumul *În războiul ideilor cădem cu toții prizonieri*, în pregătire pentru Curtea Veche Publishing; o variantă a acestui text a apărut, cu ani în urmă, în revista „Dilema veche”

Continuare din p. 4

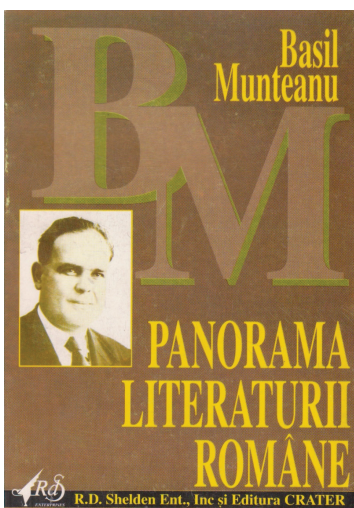
Disputa în legătură cu stabilirea/cunoașterea adevărului în privința locului și a datei nașterii poetului Mihai Eminescu a pornit încă din timpul vieții acestuia, stimulată de indecizia lui Titu Maiorescu cel care a lansat pentru prima dată în spațiul public, cu autoritatea-i necontestată, cele două variante, cu pretenții de oficializare. În studiul *Eminescu și poeziile lui*, publicat în „Convorbiri literare” la 1 noiembrie 1889, menționa anul 1849 și localitatea Ipotești pentru ca ceva mai târziu, în *Prefața* la ediția a șasea a *Poesiilor*, să revină, menționând anul 1850 și localitatea de naștere, Botoșani. Aceasta, cu siguranță, datorită lui N. D. Giurescu care publicase în 1892/93 un comentariu pe marginea descoperirii mitricei cu nașterile și botezurile de la biserica Uspenia din Botoșani în care se specifica cu claritate că data nașterii este „cincisprezece ghenari” și botezul oficiat pe „douăzeci și una ghenari” 1850. Actul mitricei a fost legalizat în 1907 de către magistratul Corneliu Botez, crezându-se că astfel se încheie disputele în jurul acestei chestiuni. S-a înșelat însă. Alți cercetători ai vieții poetului au intervenit de-a lungul anilor, aducând felurite argumente, ba în favoarea unei variante, ba în favoarea celeilalte. Între susținătorii datei de 1849 menționez doar câțiva: Vasile Gr. Pop (în *Conspectul...*), Jacob Negruzzi, Teodor V. Ștefanelli, Matei și Aglae Eminovici, Mihail Chintescu, Mite Kremnitz, I. D. Marin (*Eminescu la Ipotești*), I. G. Torouțiu etc., etc., dar cuvântul hotărâtor l-a avut, se pare, G. Călinescu cel care în *Viața lui Eminescu* scria „bunul-simț cere să păstrăm ca dată a nașterii ziua de 15 ianuarie 1850”.

Așa încât criticii și istoricii literari de după aceea – Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Dumitru Micu, Mircea Zăciu etc., etc. și toate dicționarele și istoriile literare de azi, menționează: 15 ianuarie 1850, Botoșani. Pentru ca, în fine, conform Legii 238/7 decembrie 2010, s-a stabilit oficial ca dată de naștere 15 ianuarie 1850, ziua aceasta devenind și „Ziua Culturii Naționale”. Numai că, disputa e susținută în continuare, dacă vreți, datorită și faptului că la Ipotești s-a ridicat edificiul Casei memoriale, ceea ce continuă să întrețină *legenda*. („Casa Memorială Eminescu a trecut prin patru transformări; construită de Gheorghe Eminovici în 1851, a fost demolată în 1924, iar în 1934, când se intenționa ca acolo să funcționeze o astfel de casă dedicată memoriei poetului, așa cum la Iași era din 1918 Bojdeuca lui Ion Creangă, a fost reclădită, dar nu pe aceeași fundație. Tot în acea perioadă, la inițiativa lui Nicolae Iorga și a lui Cezar Petrescu, cu sprijinul Regelui Carol al II-lea și o colecție publică, s-a ridicat la Ipotești, în preajma mormintelor părinților și fraților lui Eminescu și a bisericeții cumpărate de Raluca Eminovici, prima și singura biserică din lume dedicată memoriei unui poet, cu hramul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril. Și această casă a fost demolată în 1979, refăcută după un proiect efectuat de Institutul „Ion Mincu” din București, ca apoi iarăși să fie refăcută pe fundația primei case, conform unor fotografii de epocă, făcând acum parte a Memorialului Ipotești – Centrul Național de Studii Mihai Eminescu, un conglomerat de care se bucură tot felul de lume, numai memoria lui Eminescu nu cu adevărat” (v. Gellu Dorian, articolul citat).

Nimic mai semnificativ decât această dispută neîntreruptă pentru a înțelege că viața și opera lui Mihai Eminescu continuă să fie prezentă și vie în conștiința tuturor generațiilor, de la el încoace până azi. ■

În *Panorama literaturii române contemporane* Basil Munteanu abordează opera lui I. L. Caragiale prin prisma unui *realism comic*. Ca nimeni altul istoricul îl crede pe Caragiale „copilul teribil al literaturii române”. Caracterizare neașteptată dar adevărată ce i se cuvine fără tăgadă lui nenea Iancu, cel atât de contradictoriu în viața de toate zilele dar tăios în replică. Nu scăpa ocazia să pună la pământ adversarii, preopinienții, interlocutorii, ba chiar și pe propriii copii. În intimitatea nu arareori impulsivă a gândurilor sale el căuta tihna și seninătatea pe care „nu și-o regăsește decât în comuniunea cu arta eternă”. Basil Munteanu mai crede că a ajuns Caragiale să-și împlinească dorința „mai ales la bătrânețe, când, stabilit la Berlin, putu să se consacre gusturilor sale de meloman și să-l savureze pe Beethoven în toată liniștea”. Mai întâi, care „bătrânețe” dacă scriitorul plecaseră la Berlin pe la 54 de ani, unde a și decedat când abia împlinise șase decenii de viață? În al doilea rând pare exagerată opinia că el a trăit „comuniunea cu arta eternă” doar savurând muzica lui Beethoven, care l-a făcut „mai uman”. În fine, despre pasiunea lui Caragiale pentru muzica compozitorului german născut la Bonn spune câteva cuvinte și G. Călinescu în a sa bine-cunoscută *Istorie...*

Accentul analizei întreprinse de Basil Munteanu nu cade, cum ar fi de așteptat, preponderent pe dramaturgie, ci mai mult pe proză și pe gazetărie – i se relevă talentul „de poet satiric, de parodist și de gazetar”, vizibil în ansamblul operei. O cotă de originalitate se ascunde în reușita sa în literatura fantastică cu o remarcă pentru *Kir Ianulea*. Apoi personajele dramatice, comice în viziunea cvasiunanimă, „reprezintă cu atâta forță starea de spirit a societății românești de la 1870, încât devin deosebit de grave”. Așertuirea vine în sprijinul alteia, anume că în teatrul comic al lui Caragiale se ascund tragismul și absurdul. După seria dramatică – unsprezece ani: 1879 (*O noapte furtunoasă*) – 1890 (*Năpasta*) – a urmat seria de proză scurtă – *Momente* (1901) și *Schițe nouă* (1910). Sunt ele ca niște scenete, devorate tot de morbul teatrului și „condensate în intervalul a câteva pagini”. Dialogul, replicile scurte, parcă febrile, sunt fugărite de „impătenția” și de precipitarea de a vorbi, de a veni peste interlocutor, de a nu-l lăsa parcă să evolueze. Există și în nuvele asemenea pasaje dialogate. Ca și în cel puțin trei dintre comedii: *O scrisoare pierdută*, *Conu Leonida față cu reacțiunea* și (parțial) *O noapte furtunoasă*, la ordinea zilei este politica deoarece „Observatorul exploatează în ele aceeași comoară [...], din câte se vede neseacă. Politica debordează aici sfera ședințelor calificate: coboară în stradă, tronează în birouri, în saloane, în cafenele și în cărciumi, pretutindeni.” Este excitat simțul satiric, autorul

Un cinic fricos

face ilaritatea să izbucnească din comedii și din schițe, ridicolul copleșește personajele. Basil Munteanu pune toate acestea pe seama crizei provocate de instalarea rapidă și forțată a noii democrații, „o criză de transplantare în care, siliți să locuiască împreună, elementul receptor și elementul inovator se stânjenesc și se deformează unul pe celălalt”. Maioreșcu și formele fără fond se insinuează pe loc.

Basil Munteanu descoperă în firea lui Caragiale un „moralist foarte precis în diagnostic”, un „realist incisiv și nervos” care cultivă „un stil făcut din dialog”, „un stil nud, fără imagini și fără pitoresc”. În acest fel, „Prin gustul esențialului și prin disprețul aparenței, arta sa este clasică”. Prin multe astfel de observații, mai devreme cu trei ani Basil Munteanu anticipează apoteogmele lui G. Călinescu din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. În cele optsprezece pagini consacrate biografiei și operei lui I. L. Caragiale (v. capitolul *Marii prozatori*) cel care a fost supranumit „divinul critic” se ocupă mai întâi de stufosul arbore genealogic și de viața ca atare a comedio-

grafului. Originile destul de neclare ar porni de la „bunicul său Ștefan, adus în țară de Caragea, zice-se, ca bucătar”. Doar atât știa Călinescu, un nesățios scormonitor de documente, care ar fi luat aici în seamă informații nesigure, orale probabil, dacă luăm aminte la acel ezitant „zice-se”. „Ce era? Grec, arvanit?”, se întrebă el cu nedumerire. „Arvanit” desemnează un grup etnic de origine albaneză trăitor în Grecia, ai cărui membri vorbeau un dialect albanez și, desigur limba greacă. Caragiale se considera însă „idriot” adică originar din insula Idra, aproape de Polo și Egina, alte două insule mici din proximitatea Greciei continentale. Idrioții sunt majoritar tot albanezi. Progenitura lui Ștefan bucătarul i-a cuprins pe unchii Iorgu și Costache, care alături de tatăl Luca, „formează o prea ilustră familie de actori”. Mai târziu Luca s-a îndepărtat de frații artiști și s-a apucat de birocrație. La fel de amestecate au fost și studiile lui Caragiale, ca de altminteri chiar viața lui plină de sinuozități. Gazetar, inspector școlar, negustor, cărciumar sunt numai câteva din ocupațiile pasagere. Temperament la fel de sinuos, labil chiar, trecând repede de la nervozitate, furie și amenințări la acalmie, de la tupeu la frică, „trecând fără nuanță de la gingășie la brutalitate”, totuși, zice G. Călinescu, „ființă inumană în niciun chip” nu era. Istoricul detaliază: „Cine plânge cu sughițuri la teatru are nervii slabi.” Și destule personaje din piesele și schițele lui sunt nevricose și

bezmeticite de frică, însă altădată arogante, disprețuitoare și cinice. Vine și precizarea: „Gestul crunt, «de frică» e tipic în literatura lui Caragiale, după cum se va vedea. Scriitorul era un nevricos care se lamenta de spaima holerei. Pe copii îi obliga să poarte mănuși ca să nu se molipsească, se speria când cădeau bolnavi...”

Pe cât de schimbătoare și de capricioase îi erau reacțiile, pe atât de variată este opera. La început gazetărie, apoi teatru – patru comedii și o dramă – schițe și nuvele și, culmea ironiei parcă – poezie. De gazetărie s-a ținut până după 1900, a înființat și publicații (de pildă *Claponul*), conservator din fire fiind a lucrat chiar la „*Timpul*”, unde Eminescu muncea din greu iar Caragiale apărea așa, „de-un capriț, de-un pamplezir”, azi da, mâine ba. Călinescu observă cu justețe că opera lui Caragiale nu este atât de întinsă încât să impună o cronologie, o periodizare strictă. În *Istoria...* sa, el începe referințele despre operă cu nuvelele, anume cu *O făclie de Paști*. Din capul locului, criticul apasă pe caracterul naturalist: „I.L. Caragiale este, după Delavrancea, scriitorul cel mai zolist, naturalistul nostru prin excelență.” Scurt pe doi! Se leagă apoi de încă un paradox: deși la sfârșitul vieții scriitorul s-a stabilit la Berlin, el nu avea de-a face nici în clin, nici în mână, cu literatura germană, ci dimpotrivă: îi pria literatura franceză, însă nu atât realismul cât naturalismul lui Zola et. Co.; zice Călinescu: „Naturalismul este, spre deosebire de realism, școala de origine pozitivistă care introduce în literatură explicația și toate metodele exacte de investigație. Pe zolist nu-l interesează tipul, ci legătura causală între fapte, seriile. Preferința lui e pentru patologie și sociologie, unde se pot urmări înfurcatele rădăcini ale temperamentului. Problema eredității îl obsedează și ospiciul îl atrage”. Ca urmare, o parte din nuvelele sale sunt psihologice, fără ca autorul să mai fie interesat altfel de personaje sau de acțiune. În *O făclie de Paști* totul se explică prin resortul fricii: „Zibal suferă de o spaimă atavică și de o teroare cronică de origine traumatică.” Crima și nebunia intervin și în monologul *1 aprilie*, și în nuvela *În vreme de război*. Crima devine intrigă în drama naturalistă *Năpasta*, iar nebunia îl paște și pe Lefter Popescu, personajul falit și caraghios din *Două loturi*. Tot pe linie naturalistă, în nuvela *Păcat* este dezvoltată tema eredității – se simte prin apropiere și mirosul greu emanat de *Thérèse Raquin* a lui Émile Zola.

Grație pieselor de teatru, în primul rând *O scrisoare pierdută*, dar și prin câteva personaje din *Momente și schițe*, Mitică, Mache, Lache și alții, Caragiale a rămas o imagine vie și pentru publicul de azi. În monografia dedicată lui, Călinescu spunea că el e atât de popular încât spectatorilor le vine să strige din stal: „Rezon!” „Curat murdar, coane Fănică!” ■